

'n Dekade van demokrasie: omgewingsbestuur in 'n veranderende wêreld

P. J. Aucamp*

Departement Geografie en Omgewingsbestuur, Potchefstroomkampus, Noordwes-Universiteit

UITTREKSEL

Die wêreld se fokus op die omgewing het begin met die konferensie van die Verenigde Nasies oor die menslike omgewing in Stockholm in 1972. Dit het gelei tot die vorming van die Verenigde Nasies se Omgewingsprogram (UNEP). Dié nuwe belangstelling in die mens se rol in die omgewing het egter eers momentum gekry na die publikasie van die verslag "Our Common Future" deur die wêreldkommissie oor ontwikkeling en die omgewing onder voorsitterskap van Gro Harlem Brundtland en die opvolgkonferensie ook genoem die Aarde Beraad in Rio de Janeiro in 1992. Die vernaamste produkte van hierdie konferensie was die "Earth Charter" en die Agenda 21 aksieplanne. Kort hierna, in 1994, het Suid-Afrika 'n nuwe regering gekry. Die nuwe Grondwet wat in 1996 aanvaar is, is een van die weinige in die wêreld wat klousules oor die beskerming van die omgewing bevat. Sedert 1994 is omgewingswetgewing in Suid-Afrika aansienlik aangepas. Daar is byvoorbeeld 'n nuwe Nasionale Wet op Omgewingsbestuur, 'n Nasionale Waterwet, 'n Minerale en Petroleum Hulpbronontwikkelingswet, 'n Konsepwet op Luggehaltebeheer en vele meer. 'n Groot aantal nieregeringsorganisasies (NGOs) het die Rio-konferensie bygewoon. Van hulle, soos Greenpeace (en plaaslik Earthlife Africa), het drukgroepe ontwikkel wat groot druk op regerings geplaas het om meer aandag aan die beskerming van die omgewing te gee en die omgewing beter te bestuur. In dieselfde tyd is die resultate van wetenskaplike navorsing gepubliseer wat 'n groot impak op die mens se siening van die omgewing gemaak het. Die ontdekking van die gat in die osoonlaag en die versnelde wêreldverwarming het wye belangstelling ontlok. Dit het gelei tot konvensies en protokolle wat deur die meeste lande van die wêreld ondersteun word, byvoorbeeld 189 uit 'n moontlike 191 lande het die Montreal Protokol vir die Beskerming van die Osoonlaag geratifiseer teen Junie 2004. Reaksie van die privaat sektor het ook nie uitgebly nie en dit is vandag die norm om ook oor die sogenaamde "Triple Bottomline" (ekonomiese, sosiale en omgewingsaspekte) te rapporteer. Die vraag wat nou ontstaan is: wie of wat in die nuwe bedeling – die regering, druk van groen organisasies of reaksie op wetenskaplike navorsing – het die meeste invloed op die magdom nuwe wetgewing en die veranderde klem op omgewingsbestuur in beide die openbare en die privaat sektor gehad? In hierdie referaat word die invloed van al drie kortliks bespreek.

ABSTRACT

A decade of democracy: environmental management in a changing world

The world's focus on the environment started in 1972 with the Conference of the United Nations on the Human Environment in Stockholm. This led to the formation of the United Nations' Environmental Programme (UNEP). The new interest in the role of the humans in the environment only picked up momentum after the publication of the report, Our Common Future by the World Commission on Development and the Environment, led by Harlem Gro Brundtland and the follow-up Conference in Rio de Janeiro in 1992 (The Earth Summit). The main products from this conference were the Earth Charter and the Agenda 21 principles and action plans. Not long after this event South Africa had a change in government in 1994. The new Constitution that was accepted in 1996 is one of the few constitutions that contain pertinent clauses pertaining to the protection of the environment. Environmental legislation such as the new National Environmental Management Act, a National Water Act, a Mineral and Petroleum Resources Development Act, an Air Quality Management Bill has been adapted since 1994. A huge number of non-governmental organisations (NGOs) attended the Rio Conference. Some, like Greenpeace (and locally Earthlife Africa), developed pressure groups that pressurised governments to give more attention to the protection of the environment and to improve environmental management. During this period results of scientific research that had a large impact on humankind's perception of the environment, were published. The discovery of the hole in the ozone layer and of the increase in global warming led to great public interest. This led to conventions and protocols that have been ratified by most countries in the world, for example 189 out of a possible 191 countries ratified the Montreal Protocol for the Protection of the Ozone Layer by June 2004. The private sector responded and today it is the norm to report about the "Triple Bottom-line" (economic, social and environmental aspects). The question that arises is: who had the most influence on the wealth of new legislation and the change of emphasis to environmental management in the private and public sectors – the new government, pressure from green organisations or reaction to scientific research? This paper discusses the influence of all three.

INLEIDING

Sedert die vroegste tye leef die mens in harmonie met sy omgewing. Aanvanklik was die invloed van die mens in die vorm van besoedeling sodanig dat die natuur dit met gemak kon hanteer – 'n situasie van volhoubare ontwikkeling dus. Selfs in prehistoriese tye was die balans tussen die mens en die natuur belangrik genoeg dat daar verskeie godsdienstige bepalinge bestaan het om die interaksie te bestuur. Die uitwissing van bosse het tot die ondergang van verskeie gemeenskappe gelei.

Veral na die industriële revolusie het die situasie egter drasties verander. Die mens se getalle het onbeheersd begin toeneem en die aard van die besoedeling het verander sodat die natuur dit nie meer kon absorbeer en verwerk tot produkte wat die volhoubaarheid van die prosesse aanhelp nie. Die besoedeling het begin om die mens se gesondheid aan te tas. Die enigste een wat iets aan die situasie kon doen, was die mens self en sy vernaamste wapen is die maak van reëls en regulasies. Aanvanklik was die reëls redelik informeel maar mettertyd is dit in wetgewing vasgevang. In hierdie dokument word verwys na die vroegste

* *Korrespondensie aan: Posbus 915751, FAERIE GLEN, 0043. E-pos: pjaucamp@iafrica.com*

wetgewing in Suid-Afrika en daarna word die wetgewing van die afgelope ongeveer honderd jaar en die effek daarvan op die omgewing kortliks bespreek. Dié periode word in drie tydperke verdeel – voor 1972, 1972 tot 1992 en na 1992. Die eerste twee wêreldkonferensies oor die omgewing is in 1972 en 1992 onderskeidelik gehou en beide het 'n baie groot invloed op die wetlike prosesse rakende die omgewing gehad. Die wetgewing van veral die Unie van Suid-Afrika is grootliks gebaseer op Britse wetgewing en dus het die ontwikkeling van die Britse wetgewing 'n groot invloed op die plaaslike wette na hierdie tydperk. Na die groot lugbesoedelingsepisode in London in Desember 1952, is die "Air Pollution Control Act" in 1955 aanvaar. Dit het die "British Alkali Act" wat reeds sedert 1863 in gebruik was, vervang en is later (1963) deur die "Clean Air Act" vervang. Die alkaliewet se hoofdoel was om die soutsuur wat in die proses waardeur natriumkarbonaat gemaak is, te neutraliseer en die effek van die bedryf op die mens uit te skakel. Dit is later (1928) aangevul deur die "Public Health Act". In die VSA is die "Clean Water Act" en die "Clean Air Act" in 1960 en 1963 aanvaar. Ook hier was die gesondheid van die mens van primêre belang. In 1970 is die oorkoepelende "National Environmental Policy Act" (NEPA) aanvaar. Dit was 'n redelike waterskeiding en het die klem verskuif na besoedelingsbeheer. In 1994 het Suid-Afrika het 'n totaal nuwe regering gekry en dié nuwe regering eien dikwels veranderinge in die omgewingswetgewing vir homself toe. Hierdie toe-eiening word beoordeel in konteks van dit wat in die groter omgewing wêreldwyd plaasgevind het. Ook omgewingsaktiviste eien hulself sekere "oorwinnings" toe en dit word kortliks bespreek.

WETENSKAPLIKE NAVORSING

Dit is nie moontlik om selfs 'n samevatting te probeer gee van die wetenskaplike navorsing en bevindings in die 20 ste eeu nie. Daar sal volstaan word met slegs twee voorbeelde van internasionale samewerking wat gelei het tot internasionale konvensies. Daar het dikwels dekades verloop nadat 'n wetenskaplike 'n ontdekking gemaak het totdat die internasionale gemeenskap reageer het.

Die uitputting van die osoonlaag

Die effek van die chloorfluorkoolwaterstowwe op osoon is die eerste keer beskryf deur Molina en Rowland in 1974¹. In 1985 het Farman² die ontstaan van die gat in die osoonlaag beskryf. Die Wêreld Meteorologiese Organisasie het intussen in 1981 en 1985 verslae oor die stratosfeer en atmosferiese osoon gepubliseer. Veral laasgenoemde het gelei tot die Weense Konvensie vir die beskerming van die osoonlaag wat navorsing oor die probleem aangemoedig het. Na die verskyning van die eerste verslag van die wetenskaplike adviespaneel *Scientific Assessment of Stratospheric Ozone* in 1989³ is die Montreal Protokool vir die beskerming van die osoonlaag aanvaar. Verdere verslae van die paneel het verskyn in 1991, 1994, 1998 en 2002. Gedurende die eerste tien jaar het 622 wetenskaplikes uit 41 lande aan die verslag meegewerk. Aangesien die besluite van die partye tot die Montreal Protokool op dié wetenskaplike verslae gebaseer is en dit reeds deur 189 uit 'n moontlike 191 lande geratifiseer is, kan dit gesien word as die mees suksesvolle internasionale konvensie ooit. Dit blyk ook uit die resultate wat behaal is met die uitfasering van osoonuitputtende stowwe.

Klimaatverandering

Arrhenius het reeds in 1896 voorspel dat die toename in koolstofdiksied die temperatuur van die aarde met tot 5°C sal

laat styg. Hy het dit as voordelig vir die Skandinawiese lande beskou⁴. In 1972 is daar 'n hoofstuk oor klimaatverandering in UNEP se verslag oor die wêreldomgewing ingesluit. Eers in 1995 met die IPCC se verslag⁵ is die probleem regtig internasionaal aangespreek. Dit het gelei tot die raamwerkkonvensie oor klimaatverandering (UNFCCC) wat in Kyoto in 1997 geformuleer is maar nog nie deur genoeg lande geratifiseer is om in werking te tree nie. Dit is opgevolg deur die Bonn Konvensie in 1999, maar dieselfde beperkings geld hier. Die vraag na energie en die onwilligheid om energiebehoefes te tem, staan in die pad van die internasionale pogings.

GROEN VERENIGINGS

Alhoewel daar honderde sodanige organisasies bestaan, word sleg twee kortliks bespreek, naamlik Greenpeace en Earthlife Africa as voorbeelde van wat die tipe organisasies kan vermag.

Greenpeace

Greenpeace het in 1971 ontstaan toe 'n paar begeesterde mense met hul boot probeer het om 'n kerntoets op 'n afgeleë eiland te voorkom. Greenpeace bestaan vandag uit miljoene vrywilligers en het sedert die Rio-konferensie al hoe meer aansien in internasionale kringe verwerf. Hulle is verteenwoordig op al die belangrikste konvensies en oefen veral in die wandelgange hul invloed uit. Hulle word die afgelope paar jaar selfs toegelaat om die vergaderings toe te spreek – iets wat voor 1992 totaal ongehoord was.

Earthlife Africa

Earthlife Africa is gestig deur 'n paar studente aan Wits in 1988. Hulle het tans drie takke in Suid-Afrika. Hulle doen heelwat voorleggings oor wetgewing maar waarskynlik as gevolg van 'n gebrek aan voldoende fondse en mense is hul invloed redelik gering.

DIE SAKESSEKTOR

Aanvanklik was daar net een uitgangspunt in dié sektor naamlik die meeste wins, ongeag hoe dit behaal word. Die gesondheid van die werkers het eerste hierdie praktyk laat wankel. Die Wet op Masjinerie en Bedryfsveiligheid (1944)⁶ en later die Wet op Bedryfsgesondheid en Veiligheid (1993)⁷ het broodnodige beskerming vir die werkers gebring. Omgewingsbeskerming is aanvanklik gesetel in die Waterwet (1956)⁸, die Wet op die Voorkoming van Lugbesoedeling (1965)⁹, die Mineralewet (1970)¹⁰ en later die Wet op Omgewingsbewaring (1983 en 1989).¹¹ Die werklike kragtige maatreëls is eers sedert 1997 in werking gestel met wette soos die Nasionale Waterwet¹², Nasionale Omgewingsbestuurwet¹³, Minerale en Petroleum Hulpbronontwikkelingswet¹⁴ en die Konsepwet op Luggehalte asook die inwerkingstelling van omgewingsinvloedbepalingsregulasies in 1997 onder die Wet op Omgewingsbewaring van 1989.

Oor die afgelope paar jaar is die finansiële jaarverslae van maatskappye skielik aangevul deur afdelings oor die maatskaplike dienste en die bydrae wat hulle lewer tot omgewingsbeskerming. Dit is die sogenaamde "triple bottom-line". Dit het eerste in die maatskappye met hul hoofkantore in die buiteland posgevat, maar ook versprei na ander plaaslike maatskappye.¹⁵ Omgewingsbestuursisteme soos "Responsible Care" en ISO14001 raak al hoe meer gewild onder Suid-Afrikaanse maatskappye en moet dien as 'n bewys dat hulle regtig ernstig is oor omgewingsbestuur.

INTERNASIONALE OMGEWINGSBESTUUR

Die internasionale omgewingsbestuursituasie kan gemeet word aan die aanvaarding van internasionale verdrae in die vorm van konvensies en protokolle. Daar is tans meer as 500 internasionale verdrae oor die omgewing. Hiervan is meer as 320 streeksverdrae¹⁶. Ongeveer 60% van die verdrae is na 1972 gesluit. Die periodes waarna gekyk word, is eerstens voor 1972 (toe daar min stimuli vir omgewingsooreenkomste was), dan na die eerste groot stimulus naamlik die eerste wêreldkonferensie oor die mens en die omgewing in Stockholm (UNCED) tot met die tweede groot omgewingskonferensie in 1992 in Rio de Janeiro.¹⁷ Die derde periode strek tot die derde konferensie in Johannesburg in 2002 (WSSD). 'n Vierde periode is die tyd daarna, maar dit is nog te kort om werklik tot gevolgtrekkings te kan lei en word dus by die vorige tydperk ingesluit.

Voor 1972

Die eerste omgewingsaktivis, Horace Greeley, het reeds in 1852 in 'n Bostonse koerant 'n veldtog geloods teen die afkap van die 2500 jaar oue boom (The Tree Mother) in die Yosemite Nasionale Park. Die balans tussen die mens en die omgewing het egter eers werklik in die vyftigerjare beslag begin kry. 'n Boek soos *Silent spring* deur Rachel Curson en die artikel *The tragedy of the commons* deur Garrett Hardin¹⁸ het die vonk verskaf om die proses aan die gang te sit. Ekologiese rampe soos die stranding van die Torrey Canyon aan die Franse kus en die rookmis-episodes in Londen het die proses aangehelp. Slegs drie belangrike omgewingskonvensies is in hierdie tydperk beding, naamlik oor walvisse, seebesoedeling en vleilande.

1972 tot 1992

Die belangrikste gebeurtenis in hierdie tyd was sekerlik die Verenigde Nasies (VN) se konferensie van 1972 in Stockholm oor die menslike omgewing. Armoede en die mens is as die belangrikste probleme uitgewys. Die fokus was op die biofisiese omgewing, naamlik wildsbestuur, grondbewaring, waterbesoedeling, degradasie van die land en woestynvorming – met die mens as die sondebok. Dié konferensie het wyd uiteenlopende menings van ontwikkelde en ontwikkelende lande nader aan mekaar gebring. Die Stockholm-verklaring met sy 26 beginsels het tot verskeie aksies gelei. Die belangrikste was seker die vorming van die VN se omgewingsprogram, algemeen bekend as UNEP. In dié tydperk is die meeste (8) konvensies beding. Belangrike gebeure in die tydperk was die eerste konferensie oor klimaatsverandering in 1979. Alhoewel klimaatsverandering reeds in 1896 deur Arrhenius voorspel is, het die eerste formele aksie (die Interregeringspaneel oor Klimaatsverandering – ook bekend as IPCC) eers in 1989 tot stand gekom met die ontdekking van die gat in die osoonlaag en die groeiende kommer oor verlore biodiversiteit. In 1982 was daar slegs 10 lande met 'n departement van omgewingsake. Teen 1992 het dit vermeerder tot 110.¹⁹ In Suid-Afrika het die onafhanklike Departement van Omgewingsake eers in 1983 tot stand gekom. Die rampspoedige insidente by Bhopal, Chernobyl en die ramp met die Exxon Valdez het in dié tydperk plaasgevind. Die wêreldkommissie oor ontwikkeling en die omgewing onder voorsitterskap van Harlem Gro Brundtland het in 1983 begin met 'n ondersoek oor die interafhanklikheid van die omgewing en ontwikkeling. Hul verslag – ook bekend as die Brundtland Report²⁰ – het drie jaar later verskyn en het as basis gedien vir die volgende groot wêreldomgewingskonferensie.

1992 tot 2002

Hierdie periode het begin met die VN se konferensie (genoem UNCED) in Rio de Janeiro in 1992 oor die omgewing en ontwikkeling. Dit is bygewoon deur 176 state en meer as 100 staatshoofde (vergelyk met die twee in 1972). Die 10000 afgevaardigdes het 1400 nieregeringsinstansies ingesluit. Die belangrikste uitvloeisels van die konferensie was die Agenda 21-beginsels vir die omgewing en ontwikkeling in die 21ste eeu, twee groot konvensies (oor klimaatsverandering en biologiese diversiteit) en die kommissie oor volhoubare ontwikkeling. Die Agenda 21-beginsels het 'n bepalende rol gespeel in nuwe wetgewing wat hierna in Suid-Afrika (en die res van die wêreld) gepromulgeer is. Die sakektor het ook op hierdie stimuli gereageer en ontwikkelinge soos die “*Responsible Care*” ISO 14001 omgewingsbestuursisteme het gevolg. Die “*Earth Charter*” het ook hieruit ontwikkel en is tans die grondslag van baie besighede se omgewingsgewete.

Sedert 2002

Tien jaar na die Rio-konferensie, in 2002, is die Wêreldberaad (WSSD) in Johannesburg gehou oor volhoubare ontwikkeling. Teen dié tyd het die klem verskuif na volhoubare ontwikkeling en is samewerking tussen internasionale organisasies vir die omgewing, arbeid en menseregte vir die eerste keer geformaliseer.²¹ Volhoubaarheid en menseregte was nou die kernbegrippe. Gevaarlike chemikalieë het nou aandag gekry en die Stockholm- en Rotterdam-konvensies het direk uit hierdie kommer ontstaan. Daar was baie nuwe inligting oor klimaatsverandering en veral die rol van die El Niño effek daarop. Die wêreld se magtigste politieke leiers en hul dors na meer energie verhinder egter steeds dat die belangrike konvensies hieroor in werking tree. Die vernaamste omgewingsooreenkomste²² wat deur Suid-Afrika geratifiseer is, verskyn in tabel 1.

OMGEWINGSBESTUUR IN SUID-AFRIKA

Die eerste drie eeue na volksplanting in 1652

Kort na sy aankoms in 1652 het Jan van Riebeeck reeds verskeie “placaaten” uitgevaardig om die natuur te beskerm. In die daaropvolgende 250 jaar het verskeie wette en ordinansies verskyn wat hoofsaaklik gerig was op natuurbewaring (tabel 2). Die klem was op die beheer en behoud van sekere natuurlike hulpbronne wat tot die mens se voordeel kon wees.²³ Werklike beheer oor die ontginning van die hulpbronne en die bekamping van besoedeling was nooit regtig ter sprake nie.

Die periode voor 1972

Gedurende hierdie periode word die natuur beskerm op streeksvlak deur die proklamering van natuurreservate en beheer oor die jag van wild. Waar teenbesoedelingswetgewing bestaan, is dit gebaseer op die beskerming van die mens se gesondheid. In die RSA is die Waterwet van 1956 hoofsaaklik gerig op die beskerming van waterregte en die Wet op die Voorkoming van Lugbesoedeling van 1965 op die beskerming van die menslike gesondheid. Laasgenoemde is gebaseer op die Alkaliwet van die Verenigde Koninkryk. Tabel 1 toon aan dat plaaslike wetgewing dieselfde patroon volg as Britse en Amerikaanse wetgewing. Aanvanklik is dié wetgewing gerig op natuurbewaring maar mettertyd word die wette meer gerig op die aanwending van hulpbronne.²⁴ Die lys wat in tabel 1 verskyn, is nie volledig nie en iets wat 'n mens in gedagte moet hou, is dat die wette gereeld

opgedateer word. Die oorspronklike Waterwet van 1913 is byvoorbeeld in 1956 heeltemal herskryf en die 1956 Wet is opdateer in 1972, 1975, 1984, 1986, 1987, 1988, 1990, 1991, 1993, 1995 en 1997 voordat dit weer in 1998 herskryf is. Net so is die Wet op Gesondheid van 1919 verander in 1927, 1935, 1938, 1940, 1942, 1946, 1949, 1952, 1956, 1959, 1961, 1963, 1965, 1970, 1971 en 1973 voordat dit in 1977²⁵ oorgeskryf is en weer verander is in 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1989, 1990, 1992 en 1993. Wetgewing in Suid-Afrika is dus eerder 'n kontinue proses as iets wat sporadies verander.

Die periode 1972 tot 1994

In die tydperk word relatief min wette gepromulgeer. Die meeste is gerig op natuurbeewaring maar enkele (minerale en fisiese beplanning) is tog gedeeltelik gerig op die beskerming van die omgewing. Die belangrikste wet uit hierdie tydperk is sekerlik die Wet op Omgewingsbeewaring van 1983 (Gewysig in 1989) wat die grondslag gelê het vir die huidige Departement van Omgewingsake en Toerisme en wat vandag nog gedeeltelik gebruik word vir byvoorbeeld geraasbeheer- en omgewingsimpakregu-

lasies. Slegs die Wet op die beheer oor storting ter see is regtig gemik op besoedelingsbeheer. Verskeie ander wette word egter in hierdie tyd opgedateer deur wysigingswette. Heelwat beoogde wetswysiginge is teruggehou vir oorweging deur die nuwe regering^{26 27} aangesien die proses van regeringsverandering reeds in die vroeë negentigerjare sy beslag begin kry het (byvoorbeeld die Wet op die Voorkoming van Lugbesoedeling wat selfs nou nog nie gefinaliseer is nie).

Die periode sedert 1994

Die eerste paar jaar na 'n regeringsverandering is 'n tydperk van groot omwentelinge op staatkundige terrein. Nuwe amptenare met nuwe idees is nou skielik in beheer en baie gevestigde wetgewing word nou indringend ondersoek met die oog op verandering en modernisering.²⁸ Die aanvaarding van die nuwe Grondwet in 1996 het die weg gebaan vir groot veranderinge. Klousule 24 van die Grondwet wat gebaseer is op die nuwe internasionale beginsels wat veral sedert die konferensie in Rio in 1992 na vore getree het,²⁹ is rigtinggewend (figuur 1).

Tabel 1 Vernaamste omgewingsooreenkomste deur Suid-Afrika geratifiseer

Internasionale konvensies en protokolle	Onderwerp	Jaar
Voor 1972		
Walviskonvensie	Regulering van walvisjag	1946
Voorkoming van besoedeling van die see deur olie	Voorkoming van besoedeling van die see deur olie	1956
Vleilandekonvensie (RAMSAR)	Beskerming van vleilande	1971
1972 tot 1992		
Wêrelderfeniskonvensie	Wêrelderfenis	1972
Voorkoming van marinebesoedeling	Voorkoming van storting van afval ter see	1972
Konvensie oor internasionale handel in bedreigde spesies (CITES)	Handel in bedreigde spesies	1973
Bonn-konvensie	Trekvoëls	1979
UNCLOS	Wet van die see	1982
Weense Konvensie	Osoonlaag	1985
Montreal-protokol	Beskerming osoonlaag	1987
Basel	Oorgrensbeweging van gevaarhoudende stowwe	1989
Na 1992		
Biologiese diversiteit	Biologiese verskeidenheid	1992
Bestryding van woestynvorming (UNCCD)	Bestryding van woestynvorming	1992
Raamwerk konvensie oor klimaatsverandering (UNFCCC)	Klimaatsverandering	1992
Kyoto-protokol	Klimaatsverandering	1997
Rotterdam-konvensie (PIC)	Vooraftoestemming vir gebruik van gevaarhoudende stowwe	1998
Catagena-konvensie	Bioveiligheid	2000
Stockholm-konvensie (POPS)	Voortdurende organiese besoedelstowwe	2001

Klousule 24 van die Grondwet:

Omgewing

Elkeen het die reg –

- (a) op 'n omgewing wat nie skadelik vir hul gesondheid of welsyn is nie: en
- (b) op die beskerming van die omgewing, ter wille van huidige en toekomstige geslagte, deur redelike wetgewende en ander maatreëls wat –
  - (i) besoedeling en ekologiese agteruitgang voorkom;
  - (ii) bewaring bevorder; en
  - (iii) die ekologiese volhoubare ontwikkeling en aanwending van hulpbronne verseker, terwyl dit regverdigbare ekonomiese en maatskaplike ontwikkeling bevorder.

Figuur 1: Klousule 24 van die Grondwet van 1996.

Vir die eerste keer word omgewingsregte in die Grondwet vasgestel en is omgewingsbeskerming en besoedelingsbeheer regte waarop aangedring kan word. Soos verwag kan word, het dit aanleiding gegee tot 'n hele stel wetgewing soos wette oor: lewende marinehulpbronne, die ontwikkeling van minerale- en petroleumhulpbronne, bevordering van toegang tot inligting, waterdienste, nasionale omgewingsbestuur, nasionale bosse, nasionale erfenishulpbronne, nasionale veld- en bosbrande, nasionale water, nasionale energie en biodiversiteit. Daar moet egter in ag geneem word dat wette self dikwels slegs bemaatigende

bepalings bevat en dat beheer vervat is in die regulasies wat gepubliseer word. Die regulasies op omgewingsinvloedbepaling van 1997 is tans die jongste regulasies oor die onderwerp, maar is gepubliseer onder die magte verleen in die Wet op Omgewingsbewaring van 1989. Regulasies onder die Nasionale Wet op Omgewingsbestuur is eers moontlik nadat alle onduidelike klousules deur die wysigingswet op die Nasionale Wet vir Omgewingsbestuur gewysig word. Die Wet is geteken teen die einde van Mei 2004 en die datum van inwerkingtreding is tans nog nie bekend nie.

Tabel 2 Enkele voorbeelde van omgewingswetgewing in Suid-Afrika

Enkele voorbeelde van omgewingswetgewing	Jaar
17de Eeu	
Placaaten van Jan van Riebeeck (Beskerming van tuine, lande, bome; grasbrande; brandhout; beskerming van drinkwater; en beskerming van wilde diere)	1652–1658
18de Eeu	
Bewaring van wilde diere en onwettige jag	
Bewaring van marinehulpbronne	
19de Eeu	
Beheer van grasbrande	1836
Onkruidbeheer	1864
Bosbou en staatsbosse	1865
Beheer van probleemdiere	1883
Wildbewaring	1886
Wildtuine	1894
20ste Eeu	
Besproeiing en bewaring van water	1913
Bosbou	1913
Openbare gesondheid	1919
Nasionale parke	1926
See-oewer	1935
Onkruide	1937
Seevisserye	1940
Woud- en veldbewaring	1941
Kunsmis, voedingstowwe, landboumedisyne en veemedisyne	1947
Natuurlike hulpbronne-ontwikkeling	1947

Tabel 2 Enkele voorbeelde van omgewingswetgewing in Suid-Afrika (vervolg)

20ste Eeu (vervolg)	
Atoomenergie	1948
Water	1956
Voorkoming van atmosferiese besoedeling	1965
Mynregte	1967
Omgewingsbeplanning	1967
Grondbewaring	1969
Nasionale monumente	1969
Bergopvanggebied	1970
Bestryding van die besoedeling van die see deur olie	1971
Seevoël- en robbeskerming	1973
Gevaarhoudende stowwe	1973
Mere-ontwikkeling	1975
Gesondheid	1977
Beheer oor storting in die see	1980
Omgewingsbewaring	1982
Seevisserye	1988
Omgewingsbewaring	1989
Wilddiefstal	1991
Minerale	1991
Fisiese beplanning	1991
Bedryfsgesondheid	1993
Na 1994	
Grondwet	1996
Ontwikkelingsfasilitering	1995
Lewende marinehulpbronne	1998
Minerale- en petroleumhulpbronne-ontwikkeling	2002
Bevordering van toegang tot inligting	2000
Waterdienste	1997
Nasionale omgewingsbestuur	1998
Nasionale bosse	1998
Nasionale erfenishulpbronne	1999
Nasionale veld- en bosbrande	1998
Nasionale water	1998
Nasionale energie	1999
Minerale- en petroleumhulpbronne-ontwikkeling	2002
Beskermdede gebiede	2003
Biodiversiteit	2004

REGERINGSAANSPRAKE

Hier moet fyn onderskei word tussen politieke retoriek en werklike prestasies.³⁰ Die politieke manifeste van die verskillende politieke partye is nie eintlik van hulp nie. Toesprake deur die ministers en die senior ampsdraers van departemente is dikwels net 'n klop op die eie skouer.³¹ Ontleding van instrumente soos die regulasies toon egter dat daar wel heelwat aksies is waarvoor

die regering moet krediet kry.³² Sommige soos die verbod op viertrekvoertuie op die strande is nie gewild nie. Die toepassing van dié wetgewing is egter totaal ontoereikend.³³ Ander aksies soos die regulasies op omgewingsinvloedbepaling het reeds in die tagtiger jare hul beslag gekry maar is eers in 1997 gepromulgeer. Dit is egter eerder die gevolg van internasionale aksies as die optrede van die nuwe regering.

GEVOLGTREKKING

Dit is duidelik dat die wêreld reageer het op omgewingstimuli en dat maatreëls getref is om die omgewing te beskerm. Dié maatreëls het verander van die aanvanklike omgewingsbewaring via die mens en ontwikkeling na volhoubare benutting. Wetgewing in Suid-Afrika het internasionale ontwikkeling redelik nougeset gevolg, ondanks radikale politieke veranderinge. Die enigste gevolgtrekking waartoe 'n mens kan kom is dat die internasionale gemeenskap en hul aksies meer invloed op die wetgewing gehad het as die politici wat daarop aanspraak maak. Politieke heersers van die dag het egter wel 'n invloed op die fyner detail van die wetgewing. Die rol van groen organisasies in Suid-Afrika is tans nog baie min, waarskynlik omdat die behoeftes van ontwikkelende massas voorkeur geniet.

BIBLIOGRAFIE

- Molina, M.J. & Rowland, F. S. (1974). Stratospheric sink for chlorofluoromethanes: chlorine atom-catalysed destruction of ozone. *Nature* 249 (5460), 810-812
- Farman, J.C., Gardiner, B.G. & Shanklin, J.D. (1985). Large losses of total ozone in Antarctica reveal seasonal ClO_x/NO_x interaction. *Nature* 315, 207
- World Meteorological Organisation (1987). Scientific assessment of stratospheric Ozone: 1989, Report No 20, WMO, Geneva.
- Kovarik, W. (2004). Environmental history timeline. <http://www.runet.edu/~wkovarik/hist1/timeline.new.html> [Accessed on: 7 June 2004].
- UNEP. (1996). Intergovernmental Panel on Climate Change, Climate Change 1995. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- Suid-Afrika. (1977). Wet op Masjinerie en Bedryfsveiligheid, Wet No van 1944. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1993). Wet op Bedryfsgegesondheid en Veiligheid, Wet No 85 van 1993. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1956). Waterwet, Wet No 54 van 1956. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1965). Wet op die voorkoming van Lugbesoedeling, Wet No 45 van 1965. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1991). Mineralewet, Wet No 50 van 1991. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1973). Wet op Omgewingsbewaring, Wet No 73 van 1989. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1998). Nasionale Waterwet, Wet No 96 van 1998. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1998). Nasionale Omgewingsbestuurwet, Wet No 107 van 1998. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (2002). Minerale en Petroleum Hulpbronne Ontwikkelingswet, Wet No 28 van 2002. Pretoria: Staatsdrukker.
- Hoogerforst, A. (2004). Progress in the corporate sector. *Earthyear*, 2:13-15.
- UNEP. (2001). Multilateral environmental agreements. In Open-ended working group on international environmental governance. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- Fakir, S. (2004). Look back in wonder. *Earthyear*, 2: 88.
- Hardin, G. (1968). Tragedy of the commons. *Science*, 162:1243-1248
- UNEP. (1995). In Heywood, V. H. (ed.). Global biodiversity assessment. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- Brundtland, H.G. (1987). Our common future, Oxford University Press.
- UNEP. (2004). Global Environmental Outlook 3.
- UNEP. (2004). Global Environmental Conventions.
- Fuggie, R. F. & Rabie, M.A. (1983). Environmental Concerns in South Africa: Technical and Legal Perspectives. Cape Town: Juta.
- Kidd, M. (1997). Environmental Law - a South African guide. Cape Town: Juta.
- Suid-Afrika. (1977). Wet op Gesondheid, Wet No 63 van 1977. Pretoria: Staatsdrukker.
- Suid-Afrika. (1991). Verslag van die drie komitees van die Presidentsraad oor 'n nasionale omgewingsbestuurstelsel. Kaapstad: Staatsdrukker.
- Barnard, D. (1997). Notes on environmental law. Pretoria.
- Fuggie, R.F. & Rabie, M.A. (1998). Environmental management in South Africa. Cape Town: Juta.
- South Africa. (1999). National state of the environment report - South Africa. Pretoria: Government Press.
- Nel, M. (2004). How green is your party? *Earthyear*, 2:28-34.
- Moosa, V. (2004). Valli Moosa looks back. *Earthyear*, 2:7-11.
- Winstanley, T. (2004). Environmental law update - ten years of democracy. *De Rebus*, 432(April):58-59.
- Anon. (2004). A decade of democracy. *Financial Mail*, 176(6):1-113.